

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

СУКАЧ ІГОР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.133:336.225.678

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО
ОБВИНУВАЧЕННЯ У СПРАВАХ ПРО УХИЛЕННЯ ВІД
СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ, ІНШИХ
ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ**

12.00.10 – судоустрій;
прокуратура та адвокатура

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент **Копетюк Микола Іванович**, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, доцент кафедри кримінального права і процесу.

Офіційні опоненти:
доктор юридичних наук, доцент **Назаров Іван Володимирович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів;

– кандидат юридичних наук, доцент **Подкопасв Сергій Васильович**, Генеральна прокуратура України, начальник відділу підготовки кадрів та зв'язків з навчальними закладами управління штатів та підготовки кадрів Головного управління кадрового забезпечення.

Захист відбудеться «29» жовтня 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «24» вересня 2015р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку Української держави пов'язаний з радикальними перетвореннями усіх сфер її суспільно-політичного і економічного життя. Перехід до ринкової економіки, що передбачає широкий розвиток підприємництва, удосконалення організаційних структур підприємств, різноманіття форм власності, пов'язане із формуванням нових податкових правовідносин та активним розвитком податкового законодавства.

Податки завжди знаходилися на вістрі протиріч суспільних і приватних інтересів, інтересів держави і платників податків. Вказані суперечності формують широке поле детермінант, які зумовлюють ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) – одного з найпоширеніших економічних злочинів, передбачених ст. 212 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Сфера дії цієї статті охоплює практично всі види господарської діяльності, а також будь-якої іншої діяльності, пов'язаної з одержанням доходів, з яких відповідно до ч. 1 ст. 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Невиконання цього конституційного обов'язку призводить до порушення правил чесної конкуренції, зростання рівня корупції, відтоку капіталу за кордон і зрештою перетворюється в проблему економічної безпеки держави.

З іншого боку, зобов'язання України перед Радою Європи щодо боротьби з корупцією, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, податковими та іншими економічними злочинами зумовлюють необхідність підвищення ефективності діяльності органів прокуратури. Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття у 2014 році нового Закону України «Про прокуратуру», який сформував оптимальний базис для здійснення прокуратурою своїх функцій відповідно до європейських стандартів. Реалізація положень цього Закону є нагальною вимогою часу.

Проблемам кримінальної процесуальної діяльності прокурора в суді й такому її аспекту, як підтримання державного обвинувачення в суді, присвячені роботи багатьох провідних учених: С. А. Альперта, М. І. Бажанова, В. І. Баскова, О. Я. Басва, І. В. Вернідубова, Ю. М. Грошевого, Л. М. Давиденка, В. В. Долежана, В. С. Зеленецького, П. М. Каркача, Я. О. Ковальової, М. В. Косюги, Ю. В. Кореневського, В. Ф. Крюкова, А. В. Лапкіна, І. Є. Марочкіна, Ю. Є. Полянського, Р. Д. Рахунова, М. В. Руденка, В. М. Савицького, І. М. Садовського,

Н. В. Сибільової, М. С. Строговича, Ж. О. Сульженко, О. Г. Усатого, В. Д. Фінька, М. В. Юрчишина та інших.

Реалізація прокурором конституційної функції підтримання державного обвинувачення у суді у різних категоріях та видах кримінальних справ (проваджень) досліджувалася В. М. Вересовим, Р. М. Крикливим, Ю. І. Крючко, В. О. Останіним, Г. Л. Чигриною та іншими науковцями. Проте особливості підтримання державного обвинувачення у справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, тактика та методика цієї діяльності з часу прийняття КК України 2001 року та Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України) не були предметом комплексного монографічного дослідження.

Таким чином, у світлі реалізації положень КПК України та Закону України «Про прокуратуру» 2014 р. є необхідність з позицій нових реалій сучасності переосмислити теоретичні доробки вчених і на їх підґрунті розробити науково аргументовані пропозиції та рекомендації з подальшого удосконалення законодавства, що регламентує діяльність прокурора у судовому розгляді кримінальних проваджень щодо ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація безпосередньо пов'язана із тематикою науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки і виконана в рамках теми «Актуальні проблеми реформування кримінального права і процесу України в умовах євроінтеграції», яка є складовою частиною зазначеної тематики. Тема дисертації затверджена вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 13 від 25.06.2009 р.).

Мета і завдання дисертації. Метою дисертації є комплексна розробка тактичних та методичних засад забезпечення підтримання прокурором державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

На реалізацію поставленої мети спрямовані такі завдання:

– розкрити сутність, ознаки та особливості обвинувачення як самостійної кримінально-процесуальної функції в умовах реалізації принципу змагальності сторін у сучасному кримінальному провадженні;

– з'ясувати зміст та особливості реалізації прокурором функції підтримання державного обвинувачення в суді в сучасних умовах та

визначити особливості правового статусу прокурора як державного обвинувача;

– розкрити методичні й тактичні засоби та прийоми підтримання державного обвинувачення прокурором у суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у ході підготовки до підтримання державного обвинувачення та участі у судовому провадженні у першій інстанції;

– визначити чинники, які впливають на вибір прокурором методичного та тактичного забезпечення у ході підтримання державного обвинувачення у аналізованій категорії кримінальних проваджень;

– з'ясувати вплив взаємодії працівників прокуратури, слідчих та оперативних підрозділів податкової міліції на ефективність підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– встановити фактори та типологію професійних тактичних ризиків у діяльності державного обвинувача;

– внести пропозиції щодо удосконалення законодавства України, а також практики підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Об'єктом дослідження виступають правовідносини, що виникають у зв'язку з підтриманням прокурором державного обвинувачення в суді.

Предметом дослідження є особливості підтримання державного обвинувачення у справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертації став комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження й пізнання, якими оперує сучасна правова наука. Діалектичний метод наукового пізнання застосовано до розгляду особливостей методичного і тактичного забезпечення діяльності прокурора-державного обвинувача у судовому розгляді кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Метод порівняльно-правового аналізу застосовано при розгляді питання правової регламентації інституту підтримання державного обвинувачення. Метод системно-структурного та системно-функціонального аналізу дозволив дослідити існуючі теоретичні розробки інституту державного обвинувачення та сучасного нормативного регулювання діяльності державного обвинувача.

Метод правового моделювання було використано для розробки

алгоритму поетапної взаємодії працівників прокуратури, слідчих та оперативних підрозділів податкової міліції з метою підвищення результативності підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Соціологічні методи (анкетування, опитування) були покладені в основу вивчення слідчо-прокурорської практики у кримінальних провадженнях цієї категорії. Статистичний метод застосовувався при обробці результатів анкетування прокурорських працівників, при узагальненні вивчених процесуальних документів та матеріалів практики. Усі методи наукового пізнання використовувалися комплексно, що забезпечило переконливість і достовірність одержаних результатів, досягнення поставленої мети.

Нормативну базу дисертації становлять Конституція України, КК України, КПК України, Податковий кодекс України, Закон України «Про прокуратуру», постанови Пленуму Верховного Суду України, галузеві накази Генерального прокурора України. Теоретичною основою слугують праці учених у галузі теорії прокурорської діяльності, кримінального процесуального права, кримінального права, криміналістики та інших юридичних наук.

Емпіричний фундамент складають аналітичні та статистичні матеріали Генеральної прокуратури України; матеріали прокурорської та судової практики у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) прокуратур та судів Вінницької, Житомирської, Київської областей та міста Києва. За спеціальною програмою вивчено 60 кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), розглянутих судами України за 2009-2012 роки. Отримані дані були уточнені шляхом стандартизованого анкетування 70 працівників прокуратури, які брали участь у розгляді судами кримінальних проваджень цієї категорії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першою в Україні комплексною монографічною працею, яку присвячено розробці тактичних та методичних засад забезпечення підтримання прокурором державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також формулюванню науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

У дисертації *вперше*:

– визначено, що методичні й тактичні прийоми підтримання

прокурором державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) становлять систему засобів та способів прокурорської діяльності у ході а) підготовки до підтримання державного обвинувачення; б) участі у підготовчому провадженні (підготовчому судовому засіданні) про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); в) підтримання державного обвинувачення у процесі судового розгляду; г) підтримання державного обвинувачення у судових дебатах;

– сформульовано систему методичних правил і тактичних прийомів, спрямованих на ефективну реалізацію прокурором функції підтримання державного обвинувачення у суді з урахуванням специфіки кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– встановлено чинники, які обумовлюють методичне та тактичне забезпечення підтримання державного обвинувачення у аналізованій категорії злочинів (розгалуженість сфер та різноманітність способів вчинення даного злочину, високий інтелектуальний рівень злочинців, значна кількість та складність податкової, фінансової та бухгалтерської документації);

– розроблено модель поетапної взаємодії працівників прокуратури, слідчих та оперативних підрозділів податкової міліції з метою підвищення ефективності підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– визначено джерела тактичних ризиків прокурора при підтриманні ним державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та шляхи їх нейтралізації;

– на підставі аналізу практики підтримання державного обвинувачення визначено напрямки удосконалення методики та тактики дій прокурора при підтриманні державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– розроблено напрямки реформування кримінального процесуального законодавства та удосконалення відомчих нормативних актів у сфері методичного й тактичного забезпечення підтримання державного обвинувачення прокурором у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Удосконалено положення щодо:

– сутності, ознак та особливостей формування обвинувачення; розмежування суміжного з обвинуваченням та державним обвинуваченням поняття кримінального переслідування;

– процесуального становища прокурора як сторони обвинувачення у судовому розгляді матеріалів кримінального провадження.

Набули подальшого розвитку:

– положення щодо реалізації обвинувальної діяльності прокурором у ході судового провадження в суді першої інстанції;

– обґрунтування необхідності на законодавчому рівні визначити повноваження державного обвинувача та форми їх реалізації, що сприятиме подальшому удосконаленню загальної концепції участі прокурора у судовому розгляді кримінальних проваджень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані:

– *у науково-дослідницькій сфері* – для подальших наукових досліджень засад підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– *у правотворчій роботі* – для розробки нових і вдосконалення існуючих положень КПК України, Закону України «Про прокуратуру», галузевих наказів Генерального прокурора України;

– *у правозастосовчій сфері* – в практичній діяльності органів прокуратури та органів податкової міліції для удосконалення організації процесу підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);

– *у навчальному процесі та навчально-методичній діяльності* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне процесуальне право», «Прокуратура України», «Судові та правоохоронні органи України», а також для вдосконалення навчальних програм, при підготовці підручників та навчальних посібників із зазначених дисциплін (акт впровадження № 03-29/02/1277 від 21.02.2015 р. Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки).

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення, викладені у дисертації, розглядалися і обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Основні результати, висновки і пропозиції у дисертації

доповідалися автором на науково-практичних конференціях та круглих столах: Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Духовне життя суспільства та злочинність. Сьомі юридичні читання» (м. Одеса, 11 грудня 2009 р.); VI, VIII та IX Міжнародних науково-практичних конференціях молодих учених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 19-20 березня 2010 р.; 23-24 березня 2012 р.; 22-23 березня 2013 р.); VIII та X Міжнародних науково-практичних конференціях «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 17-19 червня 2011р.; 7-8 червня 2013 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Сучасні завдання законодавства кримінально-правового напрямку. Десяті юридичні читання» (м. Одеса, 13 квітня 2012 р.); міжкафедральному круглому столі «Теорія і практика сучасного кримінального права, кримінології, кримінального процесу та криміналістики» (м. Луцьк, 21 грудня 2012 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у семи наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та зарубіжних країн, а також у тезах восьми наукових доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та круглому столі.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження та складається із вступу, трьох розділів, які охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок, з яких основного тексту – 178 сторінок. Список використаних джерел охоплює 245 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, характеризується ступінь її наукової розробки та зв'язок із науковими планами та програмами, визначається мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, окреслюються його методологічні, теоретичні, емпіричні й нормативні підвалини, розкривається наукова новизна та практичне значення одержаних результатів; наводяться дані щодо апробації основних положень дисертації.

Розділ 1 «Сутність державного обвинувачення у кримінальному процесі України» складається з двох підрозділів і присвячений з'ясуванню правової природи та змісту обвинувачення, його місця у системі кримінальних процесуальних функцій, а також характеристикі правового становища державного обвинувача.

У підрозділі 1.1. «Поняття і сутність державного обвинувачення

та підтримання його прокурором у суді» проаналізовано сутність, ознаки та особливості формування обвинувачення як самостійної кримінально-процесуальної функції, співвідношення обвинувачення із кримінальним переслідуванням.

Осмилення наведених у літературі поглядів дозволяє виокремити основні ознаки обвинувачення та дійти висновку про доцільність розглядати це поняття у взаємозв'язку та взаємозалежності його матеріального та процесуального аспектів. З огляду на це, обвинувачення – це зафіксоване (відображене) в спеціальному процесуальному акті твердження компетентної службової особи (слідчого, прокурора) про можливу винуватість особи у вчиненому нею кримінальному правопорушенні, а також процесуальні дії із підтримання обвинувачення у відповідних стадіях кримінального провадження, спрямовані на притягнення даної особи до кримінальної відповідальності.

Аналізуючи процесуальне становище прокурора в судовому розгляді, автор дійшов висновку, що у цій стадії кримінального провадження прокурор є стороною обвинувачення, рівноправною з іншими сторонами, які беруть участь у кримінальному провадженні, і, використовуючи надані йому законом процесуальні засоби, реалізує таким чином конституційну функцію – підтримання державного обвинувачення у суді.

У підрозділі 1.2. «Прокурор як суб'єкт державного обвинувачення» проаналізовано правове становище прокурора, який бере участь у розгляді матеріалів кримінального провадження судом як державний обвинувач, крізь призму реалізації принципу змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості..

Дисертант дійшов висновку, що у прокурора, який підтримує державне обвинувачення в суді, є усі ознаки сторони: наявність процесуального інтересу – забезпечення від імені держави обвинувачення особи у вчиненні кримінального правопорушення; законодавче закріплення кореспондування функції обвинувачення функції захисту; наявність комплексу процесуальних засобів для реалізації цієї функції.

Розділ 2 «Особливості методичного й тактичного забезпечення підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» складається з двох підрозділів і присвячений аналізу окремих аспектів криміналістичного

забезпечення кримінального провадження й визначення можливостей їх використання у діяльності державного обвинувача.

У підрозділі 2.1. «Поняття методики й тактики підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» зроблено висновок про можливість використання прийомів та методів криміналістичної науки не тільки на стадії досудового розслідування, а й на стадії судового розгляду, що обумовлено єдністю завдань кримінального провадження, однак із урахуванням особливостей пізнавальної діяльності у судовому процесі.

Під методикою підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення у суді слід розуміти засновану на досягненнях науки та практики сукупність певних методичних правил, технічних прийомів та положень, спрямованих на оптимальну реалізацію методів пізнання конкретного кримінального провадження шляхом його попереднього сприйняття та формування багажу знань, достатніх для ефективної реалізації своїх функцій.

Тактика підготовки до підтримання державного обвинувачення є підсистемою криміналістичної тактики як системи наукових положень і розробок щодо організації та планування досудового розслідування та судового провадження, визначення поведінки осіб – суб'єктів кримінального провадження, а також прийомів проведення окремих процесуальних дій, спрямованих на збір і дослідження доказів.

Підготовка до підтримання державного обвинувачення є творчою пізнавальною діяльністю, що складається із конкретних етапів, проходження яких передбачає обізнаність прокурора у криміналістичній тактиці та методиці розслідування злочинів певної категорії. Виходячи із широкого розуміння доказування як пізнавальної діяльності усіх суб'єктів, які беруть участь у кримінальному провадженні, що охоплює збирання, фіксацію, перевірку та оцінку доказів, положення щодо моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого певним чином можуть бути застосовані й до судового розгляду обвинувальних актів і матеріалів кримінальних проваджень, а, отже і до діяльності державного обвинувача. А використання державним обвинувачем криміналістичного програмно-цільового методу діяльності дозволить йому більш чітко систематизувати матеріали кримінального провадження, глибше проаналізувати доказову інформацію, визначити завдання, а також засоби їх вирішення. Усе це забезпечить професійне виконання державним обвинувачем покладених на нього обов'язків.

У підрозділі 2.2. «Застосування методичних і тактичних прийомів підготовки прокурора до підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» автор стверджує, що підготовка прокурора до участі в судовому розгляді передбачає планування цієї діяльності, тобто здійснення розумового процесу, спрямованого на вивчення матеріалів кримінального провадження та розроблення програми дій у судовому розгляді, а також визначення способів їх здійснення. Такий аналіз дозволяє прокурору сформулювати завдання, визначити оптимальну послідовність їх вирішення, коло та характер перевіркових дій, які необхідно здійснити під час судового розгляду, методи й засоби, які можуть знадобитися при провадженні таких дій, коло учасників тощо.

Цей процес є творчим, індивідуальним і залежить передусім від обсягу й складності кримінального провадження, а також обумовлюється специфікою злочину, передбаченого ст. 212 КК України, способів та засобів його вчинення. Державному обвинувачеві слід звернути особливу увагу на установчі, бухгалтерські, фінансово-господарські документи, а також документацію по діловодству, як на паперових, так і на електронних носіях. Документ як джерело доказів, по-перше, виступає, як правило, основним засобом вчинення аналізованого виду злочину, а по-друге, саме у документах знаходять своє відображення способи, за допомогою яких вчинено ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

Змістом методики на означеній стадії прокурорської діяльності є обрання способу вивчення матеріалів конкретного кримінального провадження про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та фіксації, а також комплексне застосування методів їх пізнання. До тактики ж слід віднести визначення прокурором моменту підготовки до підтримання державного обвинувачення в тій чи іншій частині процесу.

Розділ 3 «Основи методичного й тактичного забезпечення підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» складається з трьох підрозділів, у яких розкриваються особливості застосування прокурором методичних та тактичних прийомів на всіх етапах судового розгляду кримінального провадження про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у ході реалізації ним конституційної функції підтримання державного обвинувачення у суді.

У підрозділі 3.1. «Методика участі прокурора в підготовчому судовому провадженні у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» автор стверджує, що у підготовчому судовому провадженні прокурор як сторона обвинувачення сприяє суду у встановленні достатності підстав для судового розгляду обвинувального акта і матеріалів кримінального провадження. Це прямо впливає на вибір прокурором методики участі у підготовчому судовому засіданні кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). На підставі проведеного дослідження формулюється узагальнення, що міркування прокурора на даному етапі повинні бути об'єктивними та доведеними; всебічними й повними; юридично обґрунтованими; визначеними.

Важливою є також взаємодія слідчих, оперативних працівників та працівників органів прокуратури під час проведення розслідування, оскільки ефективність слідчої (розшукової) дії обумовлює ефективність використання її результатів під час підготовчого провадження та підтримання державного обвинувачення прокурором в суді у злочинах, вчинених в сфері оподаткування. Результати такої взаємодії мають істотний вплив на успішність процесу доказування у судовому розгляді кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), але за умови розробки та дотримання чіткого алгоритму спільної діяльності.

Діяльність державного обвинувача супроводжується професійними тактичними ризиками, що мають об'єктивний і суб'єктивний характер. Аналіз ситуацій, що виникають на практиці, дозволили автору навести типологію найбільш поширених професійних ризиків державних обвинувачів. Завдання прокурора – державного обвинувача полягає у тому, щоб обрати позицію найменшого тактичного ризику, заздалегідь спрогнозувати негативні наслідки та передбачити заходи щодо їх попередження із врахуванням правових, праксеологічних та моральних критеріїв.

У підрозділі 3.2. «Методика і тактика участі прокурора в судовому розгляді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» акцентується увага на тому, що тактичні та методичні особливості участі у судовому розгляді державного обвинувача як суб'єкта пізнавальної діяльності обумовлені: а) обставинами, що підлягають доказуванню по означеній категорії проваджень; б) особливостями побудови й перевірки типових для таких проваджень судових версій; в) особливостями проведення судових дій у

таких провадженнях.

Елементи методики участі прокурора у судовому розгляді кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) розглядаються дисертантом крізь призму предмета доказування. Автор доводить, що знання прокурором методики розслідування даної категорії злочинів допомагає йому правильно визначити обсяг доказів, що підлягають дослідженню, що, у свою чергу, дозволяє раціонально та ефективно забезпечити судовий розгляд обвинувального акту.

Запропоновано орієнтовний перелік обставин, які необхідно враховувати при обранні найбільш ефективних тактичних прийомів допиту, дослідження речових доказів та документів у ході судового розгляду кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

У підрозділі 3.3. «Методика і тактика участі прокурора в судових дебатах у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» наведено характеристику структурних елементів обвинувальної промови прокурора у судових дебатах по аналізованій категорії кримінальних проваджень. Методичні та тактичні особливості її побудови обумовлюються колом тих питань, які вирішує суд при ухваленні вироку, а також інших питань, що входять до предмету доказування у кримінальному провадженні. Центральною частиною обвинувальної промови є викладення фактичних обставин злочину, порядок викладення яких є тактичним рішенням прокурора, а також оцінка зібраних у провадженні доказів.

Автором сформульована програма діяльності державного обвинувача в судових дебатах по оцінці доказів та визначена мета цієї діяльності, зважаючи на особливості кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, яке полягає у комплексній розробці тактичних та методичних засад забезпечення підтримання прокурором державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Результати роботи дали змогу сформулювати наступні висновки.

1. Обвинувачення – це зафіксоване (відображене) в спеціальному процесуальному акті твердження компетентної службової особи

(слідчого, прокурора) про можливу винуватість особи у вчиненні нею кримінального правопорушення, а також процесуальні дії із підтримання обвинувачення у відповідних стадіях кримінального провадження. Державне обвинувачення – це сукупність процесуальних дій прокурора по відстоюванню перед судом твердження про винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення з метою притягнення даної особи до кримінальної відповідальності.

При з'ясуванні сутності обвинувачення доцільно виокремити такі ознаки цього поняття: 1) це твердження про вчинення певною особою кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним законом; 2) це процесуальна діяльність по обґрунтуванню правильності обвинувальної тези; 3) наявність суб'єктів, уповноважених законом формулювати та підтримувати обвинувачення.

2. Прокурор-державний обвинувач виступає у судовому процесі як сторона, що має певний процесуальний інтерес і яку кримінальний процесуальний закон наділив відповідними правами для обґрунтування своїх вимог та спростування тверджень протилежної сторони судового розгляду. Проте у кримінальному провадженні прокурор не є ординарним учасником процесу з огляду на характер покладених на нього обов'язків, які не можуть бути покладені на інших учасників процесу. Обвинувальна діяльність не звільняє прокурора від завдання вживати заходів із забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження та своєчасно вживати передбачених законом заходів до усунення порушень закону. Вказане завдання державного обвинувача впливає із засади верховенство права та засади законності у діяльності прокуратури (ст. 3 Закону України «Про прокуратуру»).

3. Підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) передбачає обізнаність прокурора у криміналістичній тактиці та методиці розслідування злочинів такої категорії та пов'язане з використанням прокурором різних методичних і тактичних прийомів, вибір яких здійснюється з урахуванням особливостей даної категорії кримінальних правопорушень.

Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) характеризується розгалуженістю сфер та різноманітністю способів вчинення, значним інтелектуальним рівнем злочинців, значною кількістю та складністю податкової та фінансової документації, що обумовлює відповідне методичне та тактичне забезпечення підтримання державного обвинувачення у цій категорії злочинів.

4. Під методикою підготовки прокурора до підтримання

державного обвинувачення у суді слід розуміти засновану на досягненнях науки та практики сукупність певних методичних правил, технічних прийомів та положень, спрямованих на оптимальні шляхи і способи реалізації методів пізнання конкретного кримінального провадження шляхом його попереднього сприйняття та формування запасу знань, достатніх для прийняття попереднього процесуального рішення про можливість розгляду справи в суді. Тактика підготовки до підтримання державного обвинувачення є підсистемою криміналістичної тактики як системи наукових положень і розробок щодо організації та планування досудового розслідування та судового розгляду, визначенню поведінки осіб – суб'єктів кримінального провадження, а також прийомів проведення окремих процесуальних дій, спрямованих на збір і дослідження доказів.

5. Підготовка до підтримання державного обвинувачення по конкретному кримінальному провадженню є творчою пізнавальною діяльністю, що складається із сукупності таких дій: 1) вивчення матеріалів кримінального провадження, їх систематизація та фіксація; 2) аналіз доказів, наявних у кримінальному провадженні, їх перевірка та оцінка; 3) планування підтримання державного обвинувачення в суді та прогнозування ситуацій, що можуть виникнути при розгляді обвинувального акта і матеріалів кримінального провадження. Метою таких підготовчих дій прокурора є попереднє сприйняття інформації, що міститься у кримінальному провадженні, формування запасу знань, достатніх для прийняття попереднього процесуального рішення про можливість розгляду справи в суді, визначення набору тактичних прийомів та послідовності їх застосування.

6. При підготовці до підтримання державного обвинувачення в суді прокурор може використовувати такі методи пізнання кримінального провадження про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): 1) організаційні (планування підтримання державного обвинувачення, вибір способу вивчення кримінального провадження, систематизація відомостей та ін.); 2) логічні (вибір прийомів перевірки слідчих версій, визначення предмету і меж доказування тощо); 3) психологічні (формування психологічного контакту, складання психологічного портрету тощо); 4) криміналістичні (прогнозування ризиків, типових та нетипових ситуацій тощо).

7. Ефективність підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) залежить від організації взаємодії працівників державної податкової інспекції, оперативних та слідчих співробітників

податкової міліції, а також працівників прокуратури. Уміле використання результатів цієї взаємодії прокурором є необхідною передумовою доведення винуватості обвинуваченого під час підтримання державного обвинувачення в суді. У свою чергу, результати такої взаємодії мають істотний вплив на успішність процесу доказування у судовому розгляді кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), але за умови розробки та дотримання чіткого алгоритму спільної діяльності.

8. Беручи участь у підготовчому судовому засіданні при розгляді обвинувального акта і матеріалів кримінального провадження про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), прокурор шляхом заявлення клопотань і висловлення міркувань має активно впливати на вирішення питання про можливість призначення судового розгляду і проведення підготовки до нього.

9. Прокурору при обранні найбільш ефективної тактики підтримання державного обвинувачення у ході судового розгляду кримінальних проваджень про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) необхідно: а) розпочинати дослідження доказів із фактів, які є для складу злочину найбільш істотними, обґрунтовані доказами у повному обсязі; б) досліджувати факти доцільно у хронологічній послідовності, що дозволить максимально повно й всебічно дослідити обставини провадження, чим досягається системність у цій діяльності; в) дотримуватися планомірної послідовності проведення процесуальних дій.

Оцінюючи докази, отримані в ході досудового розслідування, прокурор як суб'єкт пізнавальної діяльності має використати найбільш ефективну методику та тактику участі у судовому розгляді кримінального провадження про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), які обумовлені: а) обставинами, що підлягають доказуванню по означеній категорії проваджень; б) особливостями побудови й перевірки типових для таких проваджень судових версій; в) особливостями проведення судових дій у таких провадженнях.

10. На стадії судового розгляду основним завданням прокурора-державного обвинувача є доказування фактичних обставин кримінального правопорушення, неупереджена та об'єктивна оцінка доказів з точки зору їх належності, допустимості і достовірності. На прокурора покладений обов'язок доказування: прокурор як суб'єкт державного обвинувачення повинен представляти суду відповідні докази і доводити допустимість і належність кожного з них. Для цього прокурор реалізує повноваження, надані йому кримінальним

процесуальним законом, і може використовувати результати дослідження доказів, проведеного іншими учасниками процесу.

11. Типовими порушеннями у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) є: прогалини у збиранні доказів, що стосуються події злочину; невикористання слідчим можливостей експертизи як джерела отримання доказової інформації, поверхове з'ясування особи підозрюваного, невиявлення усіх осіб, причетних до злочину та інші. Тому в стадії судового розгляду діяльність прокурора має бути спрямована на подолання зазначених недоліків шляхом використання таких методів дослідження доказів, як перевірка показань допитуваних осіб, огляд речових доказів, експертиза як засіб перевірки достовірності інших доказів тощо.

12. Перед судовими дебатами у кримінальному провадженні прокурор повинен використовувати можливості для підготовки повноцінної судової промови. У провадженнях визначеної нами категорії, які вимагають скрупульозного аналізу доказів, є вірогідність прокурору потонути у деталях, втратити можливість цілісного сприйняття системи доказів. Тому тактично вірним рішенням буде складення тез промови з викладенням позиції прокурора по всіх питаннях, що підлягають висвітленню у судовому рішенні, а завершити її коротким висновком, у якому прокурор нагадує присутнім основні докази і логічно вишиковує їх у ланцюжок.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Сукач І. В. Правові аспекти і криміналістична характеристика злочинів у сфері оподаткування / І. В. Сукач // Вісник Академії адвокатури України. Серія: Право: наука і практика. – 2011. – №1 (20). – С. 149-153.

2. Сукач І. В. Підтримання державного обвинувачення прокурором у злочинах, вчинених в сфері оподаткування/ І. В. Сукач // Вісник Академії адвокатури України. Серія: Право: наука і практика. – 2012. – №1 (25) – С. 132-136.

3. Сукач І. В. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів податкової міліції, її вплив на хід підтримання державного обвинувачення прокурором у злочинах, вчинених у сфері оподаткування / І. В. Сукач // Міліція України. – 2012. – № 5-6. – С. 31-32.

4. Сукач І. В. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів

податкової міліції при розслідуванні злочинів вчинених в сфері оподаткування та використання матеріалів при підтриманні державного обвинувачення прокурором у суді / І. В. Сукач // Міліція України. – 2012. – № 7-8. – С. 29-30.

5. Сукач І. В. Деякі особливості тактики підтримання прокурором державного обвинувачення в суді / І. В. Сукач // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія «Право». – 2013. – № 23. – ч. II. – С. 146-149.

6. Сукач І. В. Участие прокурора в подготовительном производстве при рассмотрении уголовных производств о налоговых преступлениях / И. В. Сукач // Закон и жизнь. – 2013. – № 12/3 (264). – С. 196-199.

7. Sukach I. Keeping the state prosecution by prosecutor in court for crimes committed in the field of taxation. Use material interaction of operational and investigative units in the tax police in this activity of the prosecutor. Institute of suspect in the legislation of foreign countries / I. Sukach // Knowledge. Education. Law. Management. – Lodz (Poland). – 2013. – № 3 (1). – P. 227-237.

8. Сукач І. В. Деякі правові аспекти ролі прокурора у кримінальному процесі / І. В. Сукач // Духовне життя суспільства та злочинність. Сьомі юридичні читання : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. студ., аспір. і молод.вчен., м. Одеса, 11 грудня 2009 року. – Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2009. – С. 218-220.

9. Сукач І. В. Особливості участі прокурора в суді при доказуванні суб'єктивної сторони у злочинах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів / І. В. Сукач // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, м. Луцьк, 19-20 березня 2010 р. – Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 429-431.

10. Сукач І. В. Морально-етичні аспекти відмови прокурора від обвинувачення / І. В. Сукач // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 17-19 червня 2011 р. – Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – С. 309-310.

11. Сукач І. В. Деякі особливості застосування кримінального законодавства у сфері оподаткування / І. В. Сукач // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. наук. ст. за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, м. Луцьк, 23-24 березня 2012 року. – Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – С. 305-306.

12. Сукач І. В. Суб'єктивна сторона злочинів в сфері

оподаткування, складність доказування суб'єктивної сторони злочинів в сфері в сфері оподаткування / І. В. Сукач // Сучасні завдання законодавства кримінально-правового напрямку. Десяті юридичні читання : зб. матеріалів міжнар. наук. конф. студ., аспір. і молод.вчен., м. Одеса, 13 квітня 2012 р. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2012. – С. 79 – 82.

13. Сукач І. В. Проблеми кваліфікації за необережну несплату податків, зборів (обов'язкових платежів) / І. В. Сукач // Матеріали міжкафедрального круглого столу, м. Луцьк, 21 грудня 2012 р., Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – С.188-193.

14. Сукач І. В. Деякі особливості кримінальної відповідальності у сфері оподаткування / І. В. Сукач // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. наук. ст. за матеріалами ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, м. Луцьк, 22-23 березня 2013 р. – Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 380-382.

15. Сукач І. В. Деякі особливості тактики підтримання прокурором державного обвинувачення в суді / І. В. Сукач // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами Х Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 7-8 червня 2013 р. – Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 395-397.

АНОТАЦІЯ

Сукач І. В. Особливості підтримання державного обвинувачення у справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2015.

У праці досліджуються правові, організаційні, тактичні та методичні особливості підтримання державного обвинувачення прокурором у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Визначається сутність обвинувачення та державного обвинувачення, їх зміст, ознаки та правова природа. Аналізуються особливості правового статусу прокурора як державного обвинувача.

Детально розглядаються методичні і тактичні прийоми підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових

платежів) у ході підготовки до судового розгляду кримінального провадження, участі прокурора у підготовчому провадженні, судовому розгляді та судових дебатах. Формулюються пропозиції щодо удосконалення законодавства і практики підтримання державного обвинувачення у справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Ключові слова: прокурор, обвинувачення, державне обвинувачення, кримінальне переслідування, кримінальне провадження, податки, збори, обов'язкові платежі.

АННОТАЦІЯ

Сукач І. В. Особенности поддержания государственного обвинения по делам об уклонении от оплаты налогов, сборов, иных обязательных платежей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство; прокуратура и адвокатура. Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2015.

В работе исследуются правовые, организационные, тактические и методические особенности поддержания государственного обвинения по делам об уклонении от оплаты налогов, сборов, иных обязательных платежей. Определяется сущность государственного обвинения, его содержание, признаки и правовая природа. Анализируются особенности правового статуса прокурора как государственного обвинителя.

Детально рассматриваются методические и тактические приемы поддержания государственного обвинения в суде по уголовным производствам об уклонении от оплаты налогов, сборов, иных обязательных платежей в ходе подготовки к судебному рассмотрению уголовного производства, участия прокурора в подготовительном производстве, судебном разбирательстве и судебных дебатах.

Сделан вывод о том, что подготовка прокурора к участию в судебном разбирательстве предусматривает планирование этой деятельности, то есть осуществление мыслительного процесса, направленного на изучение материалов уголовного производства и разработки программы действий в судебном разбирательстве, а также определение способов их осуществления. Такой анализ позволяет прокурору сформулировать задачи, определить оптимальную последовательность их разрешения, характер проверочных действий,

которые необходимо осуществить в ходе судебного разбирательства, методы и средства, круг участников и т.д.

Установлено, что оценивая доказательства, полученные в ходе досудебного расследования, прокурор как субъект познавательной деятельности должен использовать наиболее эффективную методику и тактику участия в судебном разбирательстве уголовного производства об уклонении от уплаты налогов, сборов (обязательных платежей), которые обусловлены: а) обстоятельствами, подлежащими доказыванию по указанной категории уголовных производств; б) особенностями построения и проверки типичных для таких уголовных производств судебных версий; в) особенностями проведения судебных действий в таких процессах.

Сформулированы предложения по усовершенствованию законодательства и практики поддержания государственного обвинения в суде по уголовным производствам об уклонении от оплаты налогов, сборов, иных обязательных платежей.

Ключевые слова: прокурор, обвинение, государственное обвинение, уголовное преследование, уголовное производство, налоги, сборы, обязательные платежи.

SUMMARY

Sukach I.V. The peculiarities of public prosecution in cases of avoiding tax other obligatory payments. – Manuscript.

The thesis to obtain Candidate Law Degree (Ph.D) by specialty 12.00.10 – judiciary; prosecution and advocacy. – National Legal University named after Yaroslav the Wise, Ministry of education and science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The thesis is devoted to the legal, organizational, tactical and methodical problems of public prosecution in cases of avoiding tax and other obligatory payments. The sense and legal nature of public prosecution in these cases is researched. Legal status of a public prosecutor as a subject of prosecution's process is analyzed. Methodological and typical problems of public prosecutor's preparing to activity in cases of this distinction are delighted. Characters of the problems appearing before a public prosecutor on different levels of trial are discovered: preliminary hearing, preparatory part of the trial, judicial investigation, - argumentation.

There are submitted suggestions to improve on public prosecution procedural independence.

Key words: prosecutor, prosecution, public prosecution, criminal proceedings, taxes, fees, mandatory payments.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
Фідря Ю.О.

Підписано до друку 04.09.2015р. Формат 60х90/16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. – вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1328

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, Харків, вул. Пушкінська, 77